

הרב יצחק דביר

גדרי איסור גיזום בשמיטה

הקדמה

ויקרא כה, ד: 'ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר'. בפסוק זה הוזכרה הזמירה כאחת מארבע המלאכות האסורות מן התורה. אולם לעומת חברתה, הזריעה, שהיא מלאכה חקלאית מובהקת, לזמירה מטרות שונות: לנוי, לשימוש בעצים, למניעת נזקים ועוד. לשאלה איזו היא הזמירה האסורה מן התורה ישנן השלכות משמעותיות בעיקר על תחום הגינון. במאמר שלפנינו נבקש להבחין בין סוגי הזמירות, ונפרט אילו זמירות אסורות מן התורה, אילו מדרבנן ואילו מותרות לחלוטין. לשאלה איזו זמירה אסורה מן התורה ואיזו מדרבנן יש כמה משמעויות: (1) בקרקעות שנמכרו בהיתר מכירה מותר ליהודי לבצע מלאכות דרבנן, ואילו מלאכות דאורייתא יש לבצע דווקא על ידי גוי. (2) מלאכות דרבנן הותרו 'לאוקמי' ומלאכות דאורייתא נאסרו גם במחיר הפסד לאילן. ברמה המעשית נתמקד במאמר זה בעיקר בגיזומים הנהוגים בגן הנוי.

א. זמירה שלא בכרם

הפסוק משתמש במילים 'כרמך לא תזמור', ולאור זאת יש שהבינו שזמירה אסורה בכרם בלבד, אך בשאר האילנות האיסור מדרבנן בלבד. לשיטה זו בלשון חז"ל גיזום שאר האילנות קרוי 'קרסום', המוזכר בגמרא (מו"ק ג ע"א) כאיסור מדרבנן.¹ אולם, הרמב"ם (הל' שמטו"י פ"א ה"ב) כתב: אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ואחד הכרם ואחד שאר האילנות. בפשטות משמע מדבריו שדוגמת הכרם שהובאה בתורה איננה בדווקא,² ואיסור זמירה נכון גם בשאר האילנות,³ וכן דעת ראשונים ואחרונים נוספים.⁴ מנגד, דעת ה'חזון איש'⁵

1. רש"י מו"ק ג ע"ב; ר"ש שביעית פ"ב מ"ג.

2. כמובא במכילתא (משפטים כג, יא): 'והלא הכרם והזית בכלל היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה כרם מיוחד שהוא בעשה ועוברין עליו בלא תעשה כך כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא תעשה'.

3. כך בדעת הרמב"ם: אגלי טל, זורע ס"ק ד; ערוה"ש, זרעים ס"י יט סעי' ב; שו"ת מהרי"ל דיסקין, ח"א ס"ז כז אות ב; חזון עובדיה, שביעית אות ט; ספר השמיטה, עמ' יח; מאמר מרדכי, שביעית פ"ו סעי' ב; ושם כתב שלכתחילה יש לחשוש לדעה זו למעשה.

4. רשב"ם, ב"ב פ ע"ב ד"ה מפני; וכן בריטב"א ומאירי, ב"ב שם; ספר החינוך, מצוה שכז; קרית ספר, הל' שמטו"י פ"א.

שגם לדעת הרמב"ם איסור הזמירה שייך בכרם בלבד, ודבריו המרחיבים את האיסור גם כלפי שאר האילנות נאמרו ביחס לאיסור הבצירה בלבד, או לעניין שאר הלכות שביעית.⁶

ב. מטרת הגיזום האסורה

לחכמים (מו"ק ג ע"ב) היה ברור שמהותו של איסור הזמירה היא לצורך הצמחת האילן, עד שהיה קשה בעיניהם מה ההבדל בין איסור זה ובין מלאכת זריעה: 'מכדי, זמירה בכלל זריעה... למאי הלכתא כתיבנהו רחמנא? יש שלמדו שכל גיזום שנעשה לתועלת האילן כלול באיסור זה, וכך כותב הרי"מ טוקצינסקי (ספר השמיטה, עמ' יח):

איסור זמירת ענפים הוא בין אם קוצץ ענפים שלא יכבידו על האילן,⁷ בין שקוצץ ענף אחד מבין שנים שלא יהיו תכופים זה לזה, או שקוצץ ענף מקולקל... גם מה שנוהגים לקוץ האילן בשיעור ידוע כדי להרכיבו - בכלל האיסור הזה, שכל אלו לתכלית גידול וצימוח האילן.⁸

אלא שגישה זו איננה מתיישבת עם ביאור הרא"ש להיתר ה'מזנב' שבמשנה (שביעית פ"ד מ"ו): 'המזנב - חותכין זנבות הגפנים כדי שיעלה הגזע ויגביר'. כעין זה כתבו גם הריב"מ (למשנה שם) והגר"א.⁹ ולכאורה הרי זו בדיוק מלאכת זומר!¹⁰ הרב קוק¹¹ לומד מכך שזמירה האסורה מן התורה אינה אלא זו הקרויה בלשון החקלאית 'זמירה', ואילו מלאכות שמטרתן שונה אפילו במעט, ובשל כך קרויות בשם אחר, גם אם מטרתן דומה, אינן כלולות באיסור התורה.¹² בשו"ת 'משפט כהן'¹³ מבאר הרב קוק

5. חזו"א, שביעית סי' כא ס"ק טו.
6. ראייתו המרכזית של החזו"א מדברי הרמב"ם בפירושו למשנה שביעית פ"ב מ"ג, שביאר את המילה 'מזרדין' - 'כריתת הזרדין המתפשטין מן האילנות'. זאת לעומת 'מפסלין' שביאר - 'כריתת הענפים היבשים והנפסדים', משמע שמלאכת הזירוד איננה הורדת הענפים היבשים, ואעפ"כ היא נכנסה לרשימת המלאכות שאסורות רק מדרבנן. בספר משנת הגרי"ש, שביעית פרק א אות א, הובא שגם הגרי"ש אלישיב הסכים לדעת החזו"א בזה, אך כתב שהדבר נכון לכל העצים שגיזומם פועל פעולה דומה לריבוי הפרי, כגון קיווי. בספר בצאת השנה (עמ' ל, ועמ' לט) סמך על דבריו הגר"ש ישראלי לעניין ביצוע גיזומים לאוקמי, לאחר היתר המכירה.
7. כך משמע בפירוש הרמב"ם למשנה, כלאים פ"ב מ"ה, שהסרת הענפים המיותרים בכלל זמירה היא.
8. לשון זו העתיק גם הגר"ע יוסף בחזון עובדיה, הל' שמיטה עמ' קנה, אך השמיט את המשפט האחרון בעניין זמירה לשם הרכבה. על גישתו חזר הרי"מ טוקצינסקי בספר השמיטה בעמ' ק: 'בלאו דלא תזמור כל שזומר וקוצץ האילן או מענפיו בכל מיני זמירה המשבחת את האילן או הקרקע'.
9. שנות אליהו, שביעית פ"ד מ"ו.
10. ראה בספר השמיטה, עמ' כא בהערה 10, שמשמע מדעתו שאף לדבריהם לא התירו כשכוונתו לחזק את הגזע, אלא מדובר כשכוונתו לעצים, והתירו לו לקצוץ כדרכו אף שידוע שהגזע מתחזק בכך.
11. שבת הארץ, קונטרס אחרון סי' יא.
12. לדעתו זו גם הסיבה שהותר ה'פיסול' (שביעית פ"ב מ"ג) והמדל (שביעית פ"ד מ"ד). כשיטה זו משמע גם מדברי המשנה ראשונה, שביעית פ"ד מ"ו, שביאר שמטרת פעולת הזינוב המותרת היא להקל את עומס המשקל על האילן.
13. משפט כהן, סי' סז.

שההבדל המהותי בין הזמירה האסורה ובין הזינוב הוא שמטרת הזמירה היא להצמחת הפירות, וייעודו של הזינוב לחיזוק גזע האילן.¹⁴ למעשה, אין הכרח לפסוק כשיטת הרא"ש, שכן רבים ביארו את דין המזנב באופן שונה (כמובא להלן), אך הרב קוק צירף להיתרים שונים גישה זו הסוברת שהזמירה האסורה מן התורה איננה כל קציצת ענפים לתועלת העץ.¹⁵

ג. זמירה לצרכים אחרים

במקורות חז"ל אנו מוצאים כמה דוגמאות לקציצת ענפים שאינן כלולות באיסור זמירה, וכך נאמר בגמרא (מו"ק ב ע"ב): 'מנין שאין מקרסמין, ואין מזרדין, ואין מפסגין באילן... מדרבנן, וקרא - אסמכתא בעלמא'.¹⁶ ממקור זה אנו למדים שבעבודות שאינן כלולות באיסור הזמירה מן התורה, אך נעשות לתועלת האילן - יש בהן איסור מדרבנן. אולם במקורות אחרים אנו פוגשים גם מקרים שבהם אין איסור כלל; וזו לשון המשנה (שביעית פ"ד מ"ו): 'המזנב בגפנים והקוצץ קנים ר' יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח ר"ע אומר קוצץ כדרכו'. דין דומה נוכל ללמוד מדברי הגמרא במסכת סנהדרין (כו ע"א):
 חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמי, אמר להן: כהן וזמר? אמר לו: יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך. אמר להם: הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.
 בפשוטות, מדברי הגמרא נלמד שהשאלה אם אותו אדם עבר איסור בזמירתו תלויה למעשה בכוונת ליבו: האם התכוון להשתמש בזמורות ליצירת עקלים לבית הבד, או שמא כוונתו לתועלת הגפן והוא הולך בדרכים עקלקלות. כך ביארו שם רש"י¹⁷ והמאירי,¹⁸ וכך ביארו רבים את היתר פעולת הזינוב לעיל, כשכוונתו איננה לתועלת האילן אלא לשם שימוש בעצים וכדומה.¹⁹ מנגד, בעלי התוספות²⁰ התקשו בכך:

14. דבריו אינם מתיישבים עם דברי רש"י, שבת עג ע"ב ד"ה כולן, שממנו משמע שהזמירה נועדה להצמחת האילן, וכן מפירוש המשנה לרמב"ם, שביעית פ"ד מ"ה.
15. מדבריו של הרב מרדכי אליהו, מאמר מרדכי סי' ו סעי' ז, משמע שמעיקר הדין סבר כרב קוק זצ"ל, שרק זמירה שמטרתה הצמחת ענפים חדשים אסורה, אך כתב לכתחילה שראוי לחשוש לסוברים שכל זמירה לתועלת העץ אסורה, ולכן עדיף לבצע דילול על ידי גוי. בדברי המהר"ל דיסקין, שו"ת ח"א סי' כז אות ב, יש להסתפק, שבתחילה כתב שבאיסור נכלל גם דילול האילן והסרת ענפים שמכבידים עליו, ומאידך גיסא התיר זינוב בגפנים בלא שהצריך דווקא לעצים.
16. יש להעיר שמקור זה אינו שייך לשיטת רש"י, שסובר שפעולת הקרסום איננה כלולה באיסור התורה מפני שאין מדובר בכרם, כמובא לעיל. אך לשיטת הרמב"ם, שסובר שזמירה אסורה גם בשאר אילנות, יש לומר שההיתר נובע מאופן הזמירה.
17. רש"י, סנהדרין כו ע"א.
18. וכך כתב המאירי סנהדרין כו ע"א: 'ומ"מ אם זמר שלא לכוונת עבודה אלא שהזמורה צריכה לו לעקל בית הבד וכיוצא בו מותר'.
19. הרמב"ם בפירושו למשנה, שביעית פ"ד מ"ו, מדגיש שמדובר 'כשאינו מתכוון לזמור', וכ"כ גם התוס' יו"ט למשנה שם, ור"י קורקוס, הל' שטו"י פ"א ה"כ, לאור זאת יש שפירשו שמטרת זינוב הגפנים היא להשתמש בעצים לשרפה (מלאכת שלמה שם בשם הר"ר יוסף, תפארת ישראל למשנה שם אות ל). במשנה ראשונה אף הקל יותר מכך, לדעתו הזינוב נועד לתועלת העץ, אלא שאינו מועיל לו באופן המקובל בזמירה על ידי הגברת כוח צמיחתו, אלא שמקל מעליו את המשא 'שלא יתייבש מתוך כובד

וקשה דמ"מ מה בכך, מ"מ הוה משביח הכרם? וי"ל דעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה דליכא לחייבו.

לדבריהם משמע שכדי להתיר את הזמירה לא די בכך שכוונתו שונה, והזמירה תהיה מותרת רק כאשר בפועל היא איננה מועילה לאילן.²¹ כסיעתא לדבריהם הביאו בעלי התוספות את דברי הגמרא במסכת בבא בתרא (פ ע"ב). גמרא זו נסובה על דברי רבי יהודה שמתיר לקצוץ 'בתולת שקמה' שביעית רק בסמוך לקרקע או מעל לגובה עשרה טפחים, אביי מסביר מהו טעמו:

מעם הארץ ודאי קשי לה, מכאן ואילך - לא מקשי קשי לה ולאו עלויי מעלי לה, גבי שביעית עבדין מידי דודאי קשי לה.

רוב הראשונים הבינו שעד לגובה עשרה טפחים ישנו ספק שמא קציצת האילן מועילה לצמיחתו, ולכן קבעו חכמים לקוצצו מעל לגובה זה, ובו בוודאות אין תועלת לאילן.²² כדבריהם יש שפירשו גם את דין 'המזנב בגפנים' שנעשה באופן שאיננו מועיל לאילן.²³ מנגד, יש שהבינו שכאשר מטרת הזמירה היא שימוש בגזעו וענפיו - הזמירה מותרת, אלא שמחמת החשש למראית העין קבעו חכמים לקצוץ את בתולת השקמה בגובה שאינו מועיל לה, בשינוי, וכך יהיה ניכר שאין כוונתו לתועלת האילן.²⁴

למעשה, הרמב"ם לא הביע את דעתו בשאלה זו באופן ישיר. הרב טוקצינסקי²⁵ והרצ"פ פראנק²⁶ אסרו למעשה כל זמירה שגורמת להצמחת העץ.²⁷ לדבריהם יש להתיר רק זמירה שמזיקה לעץ.²⁸ מנגד, המהרי"ט²⁹ סבר שלכל הדעות כאשר ניכר שפעולתו איננה

-
- ורביי הזמורות'. המהרי"ט, ח"א סי' פג, כתב שהדבר מותר דווקא משום שניכר בפעולתו שהוא מתכוון לתועלת אחרת ולא להצמחה.
20. תוספות, סנהדרין כו ע"א ד"ה לעקל.
21. כ"כ גם בתוספות הרא"ש סנהדרין שם, ובתוספות, שבת עג ע"ב ד"ה זומר.
- לדבריהם לכאורה יש להסביר את היתר הזינוב באופן שאינו מועיל לאילן, אך המהרי"ט, ח"א סי' פג, כתב שגם בעלי התוספות יודו להיתר במקום שבו ניכר בבירור שמטרתו לצורך העצים, ולא הצריכו לשנות אלא כשכוונתו איננה ברורה לכול ורק 'הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות'.
22. התוספות, ב"ב שם, הקשו שלא ניתן להבין את דברי הגמרא כפשוטם, שכן איזה איסור יש בזמירה שאינה מועילה לאילן, והלוא גם בשמיטה הותרו מלאכות שנועדו למניעת נזק? אלא בוודאי הכוונה שעד לגובה זה ישנו ספק אם קציצתו מועילה לו או מזיקה. וכ"כ ראשונים רבים לגמ' ב"ב שם.
23. וכן כתב במשנה ראשונה שם, שפס"ר של הצמחה אסור. וראה גם בספר השמיטה, עמ' יט הערה 7 שהביא גם בשם הרידב"ז שזינוב הגפנים היינו כריתתן באופן שאינו מועיל לאילן כלל.
24. מאירי, נדה ח ע"ב (בשונה מדבריו במסכת ב"ב שם); ריבמ"ן, שביעית פ"ד מ"ה; רדב"ז, הל' שמטו"י פ"א הכ"א; שיטה זו נשענת על פשט לשונו של רבי יהודה 'כדרכה אסור', משמע שההיתר הוא שלא כדרכו - בשינוי.
25. ספר השמיטה, עמ' יט.
26. הר צבי, זרעים ח"ב סי' נז.
27. כך גם משמע מדברי האור לציון שביעית פרק א שאלה יא. אך קצת קשה מדבריו בשאלה י שם, שיותר נוטה שמעשה הקציצה מותר, אלא שיש לשנות מפני מראית העין.
28. הרב טוקצינסקי ס' השמיטה שם, מתיר במצב שבו הוא איננו יודע אם הגיזום יועיל לעץ או שמא יפגע בו.
29. שו"ת המהרי"ט, ח"א סי' פג, כך ביאר גם לדעת התוספות להלן.

לשם הצמחה - הפעולה מותרת. הרב קוק³⁰ דייק שכך גם דעת הרמב"ם.³¹ וכך גם פסקו ה'חזון איש',³² הרב מרדכי אליהו³³ והרב ניסים קרליץ.³⁴

ד. מתי נדרש שינוי?

כאמור לעיל, דעת רבי יהודה (שביעית פ"ד מ"ה) שאין לקצוץ את בתולת השקמה בשביעית 'כדרכה', כך גם פסק הרמב"ם (הל' שטו"י פ"א הכ"א): 'ואם צריך לעציה קוצץ אותה שלא כדרך עבודתה'. לשיטת התוספות וסיעתו מדובר כאן בשינוי באיכות הפעולה, כדי שלא תיגרם לעץ כל תועלת מקציצתו. אך לשיטת הסוברים שמותר לקצוץ אילן לשם שימוש בענפיו, עלינו לברר: אימתי נדרש שינוי בפעולת הגיזום?³⁵ בכך אנו מוצאים שלוש שיטות מרכזיות:

(1) הרב קוק (שבת הארץ, קונ"א ס' ט) מבאר זאת:

ונראין הדברים שעבודה הרגילה להעשות בצורתה ע"פ רוב לשם עבודת האילן החמירו בה משום מראית עין לעשות דווקא בשינוי גם כשצריך לעצים. אבל עבודה שיש עושים לשם אילן ויש עושים לשם עצים, אין כאן מראית עין. לשיטתו הצורך בשינוי הוא דווקא כשהפרשנות הפשוטה הניתנת לעבודה זו הינה לשם ההצמחה, כגון הזומר כרמו לצורך שימוש בעצים. לעומת זאת גיזום שניתן בקלות לשייכו למטרות אחרות ניתן לבצע כדרכו, כל עוד אין כוונתו לתועלת האילן.³⁶ כך גם פסק הרב יעקב אריאל.³⁷

(2) מדברי ה'חזון איש'³⁸ עולה שהצורך בשינוי כשזומר לעצים הינו דווקא במקום שבו הגיזום נעשה במיקום מסוים כדי שלא להזיק לאילן. ואולם במקרה שבו גוזמים באופן

30. שבת הארץ, קונ"א ס' ט.

31. כך הוא מדייק מפירוש הרמב"ם למשנת המזנב בגפנים שכתב 'זוה כשלא התכוין לזמור' ולא התנה זאת בכך שלא תהיה תועלת לאילן.

32. חזו"א, שביעית ס' יט ס"ק טו; החזון איש שם נוטה לאסור במצב שבו בוודאות יתבצע צימוח בעקבות גיזום זה, ולגוזם ניחא בכך.

33. מאמר מרדכי, שביעית ס' ו סעי' ד.

34. חוט שני, שמיטה ס' א ס"ק מב.

35. במנחת שלמה, שביעית פ"ד מ"ו, הובא שהצורך בשינוי קיים רק כאשר מדובר בזמירה דאורייתא שעושה לצורך אחר. לכאורה לדבריו הדין יהיה זהה לתוספות, שבכל מקום שגורם לצימוח יהיה צורך בשינוי, אלא שהשינוי לדעתו איננו פגיעה באיכות הפעולה כך שלא תצמיח, אלא שינוי בדרך הפעולה.

36. יש להעיר שמלשון הרב קוק בשבת הארץ פ"א, ה"כ משמע שדווקא כש'הרואה יוכל לתלות ביותר בעצים' יהיה מותר, זאת בשונה מן האמור בקונטרס אחרון שם הקל אפילו אם הרואה יתלבט בדבר, אך אין לו סיבה לחשוב בדווקא שקוצץ לתועלת האילן.

37. באהלי שדה ח"ב, ל. מנגד, ראה בשו"ת באהלה של תורה ח"ג, ל שנטה להקל רק כשהקציצה מזיקה לעץ בוודאות, או כאשר מדובר בעץ סרק או עץ שאיננו שלו.

38. חזו"א, שביעית ס' יט ס"ק יד.

אקראי או במיקום הנוח ביותר לביצוע הגיזום - אין צורך בשינוי. וכך גם דעת הרב מרדכי אליהו.³⁹

3) יש שהתירו לגזום ללא שינוי דווקא במציאות שבה לרואה אין כלל מקום לספק שמטרת הגיזום היא שלא לצורך הצמחה, אך בכל מקרה שניתן ליחסו גם לצורך הצמחה - יש לבצע שינוי ניכר בצורת הפעולה.⁴⁰

סיכום ביניים

1. מלאכת הזמירה שנועדה לתועלת העץ אסורה מן התורה.
2. ישנם שני מקרים שבהם נחלקו הפוסקים אם הזמירה אסורה מן התורה או מדרבנן: א) כאשר מדובר בזמירת עצי פרי שאינם גפן. ב) כאשר מטרתו לחזק את הצמח או להועיל לו אך לא להצמיח. לדעת הרב קוק יש מקום לצרף את דעות המקילים לצדדים נוספים להקל.
3. בכל מקרה שבו הזמירה נועדה לתועלת חקלאית כלשהי היא אסורה לכל הפחות מדרבנן, אלא שבמקרה זה היא תהיה מותרת לאוקמי, ובקרקע היתר מכירה יהיה מותר לעשותה על ידי יהודי גם שלא לאוקמי.
4. כאשר מטרת הזמירה איננה לתועלת חקלאית כלל, אלא לשימושים אחרים - הזמירה מותרת. בשני המקרים הבאים נחלקו הפוסקים אם היא מותרת למעשה: א) כאשר הזמירה בפועל מועילה לאילן, יש שאסרו את הזמירה, אך רבים התירו אותה כשלא לכך כוונתו. ב) כאשר מבצע את הזמירה באופן שנראה כמכוון לטובת העץ, יש שדרשו לבצע את הזמירה בשינוי או בהיכר שמבאר לכול שאינה נעשית לצורך האילן.

ה. דוגמאות למעשה

1. זמירה לשם שימוש בענפים (סכך, ערבות, הדסים, פרחים, תבלינים וכדו') גיזום צמח לשם שימוש בענפיו איננו כלול באיסור זמירה. יש שחששו שמא הפעולה מועילה לאילן, ולכן הגרצ"פ פרנק⁴¹ אסר לזמור גפן כדי להשתמש בענפיה לסכך. לכך הסכים גם הרב טוקצינסקי,⁴² אך הוא התיר את הדבר על ידי שינוי בפעולה הפוגעת

---

39. מאמר מרדכי, שביעית פ"ו סע' ד; כדבריו הסכים גם הרב קרליץ, חוט שני א, ס' מב, אלא שבהמשך ביחס לגדר חיה כתב שמסתמא אנשים חושבים שמתכוון גם לצימות, ולכן חייבים לעשות שינוי, וצ"ע.

40. מהרי"ט, ח"א ס' פג, וכן משמע מדברי התפארת ישראל שביעית פ"ד אותיות כב ו-ל, וכן דעת האור לציון, שביעית פרק א שאלה י.

41. הר צבי, זרעים ח"ב ס' נז.

42. ספר השמיטה, שם.

בעץ, וכדוגמה הציע לגזום את האילן רק מצידו האחד.⁴³ הרב טוקצינסקי הבהיר שהצורך בשינוי הוא דווקא כאשר ברור שהקציצה מועילה לאילן, אך אם הקוצץ אינו יודע אם קציצה באופן זה מועילה לאילן (זהו המצב המצוי אצל רוב האנשים שאינם עוסקים במקצוע הגינון) - אינו צריך לחשוש, וכך גם דעת הרב עובדיה יוסף.⁴⁴ גישתם של הרב פרנק והרב טוקצינסקי נשענת על הדעה הסוברת שאסור לעשות מלאכות באילן המועילות לו, גם אם אין כוונתו לכך. ואולם כאמור לדעת רבים ההלכה אינה כן, וכאשר אין כוונתו לתועלת האילן המלאכה מותרת, ואין לחשוש לכך שהאילן משתבח, אך יש לוודא שאין מראית עין במעשיו. משום כך הרב יעקב אריאל⁴⁵ התיר לקצוץ סכך כדרכו, מפני שדי בכך שאין כוונתו לשם צימוח העץ, ומטבע הדברים כאשר קוצצים ענפים לסכך מדובר בקציצה שאינה מקצועית וניכר שאינה לטובת העץ, אך גנן הגוזם באופן מקצועי צריך לגזום בשינוי ניכר. גם הרב מרדכי אליהו⁴⁶ התיר לקצוץ כדרכו, כל עוד איננו מקפיד על מיקום הגיזום המדויק לתועלת האילן.⁴⁷ בקציצת ערבות מעץ שאיננו שלו פשוט יותר להקל, משום שלדעת החזון איש⁴⁸ במקרה זה אין צורך בשינוי, שניכר שאינו עושה לתועלת העץ.⁴⁹ למעשה ההבדלים בין הדעות במקרה זה אינם גדולים: מוסכם שאדם פרטי שאינו יודע אם הדבר מועיל לעץ וכן אינו עושה את הפעולה באופן מדויק - רשאי לקצוץ לצורך סכך, ומוסכם שעל בעלי מקצוע וגננים לבצע שינוי באופן הגיזום, שיהיה ניכר שאינו לתועלת האילן. לפיכך כתב הרב עובדיה יוסף⁵⁰ שאין לבקש מבעל המקצוע לכרות עבורו ענפים לסכך. הרב יעקב אריאל⁵¹ עמד על כך שהבעיה מצויה בגני עירייה, שם הגננים מנצלים את התקופה וגוזמים את העצים לתועלתם לקראת חג הסוכות.⁵² כל האמור עד כה איננו אלא בעצים שקציצתם מועילה לצמיחת

-
43. רעיון זה לשינוי המתיר הביא גם בתפארת ישראל, שביעית פ"ד מ"ה יכין אות כב, הגרצ"פ פרנק הר צבי, שם אומנם התנגד לכך ולדעתו אין מדובר בשינוי הפוגע בעץ, אך כמדומה שלא ראה דברי התפארת ישראל בזה.
44. חזון עובדיה, שמטיה, אות י; גם החזון איש, שביעית סי' יט ס"ק טו, כתב: 'ואם הוא הדייט ואינו יודע דקדוק הזימור נראה דשרי לקצוץ דרוב מעשה ההדייט אינו בדקדוק הזמירה ואף אם יזדמן בדקדוק הזמירה כיון שלא נתכוון לדקדק אפשר שאין כאן זמירה'.
45. באהלי שדה, פ"כ.
46. מאמר מרדכי, פרק ו סעי' א.
47. כאמור לעיל לדעת החזון איש, כאשר מקפיד לגזום במיקום מדויק כדי שלא להזיק לעץ, חובה עליו לעשות שינוי בגיזום. מדבריו עולה גם חידוש שמותר לגזום בשינוי אף שכוונתו לגזום דווקא במיקום מסוים, ויש בכך תועלת חקלאית, וצ"ע אם גם שאר הפוסקים יסכימו עם הגדרה זו. שאלה זו משמעותית ביותר, מפני שכל גנן שמסיר את נוף העץ מקפיד לקצוץ עד סמוך לגזע כדי למנוע התפתחות מחלות ומזיקים.
48. חזו"א, שביעית סי' יט ס"ק טו.
49. סברה זו הזכירו גם הרב אריאל, באהלה של תורה, שם; והרא"ד רוזנטל, כרם ציון, שביעית, סי' ד גידולי ציון אות ה; וראו עוד במאמרו של הרב יואל פרידמן, התורה והארץ ח"ו עמ' 134.
50. חזון עובדיה, שם.
51. שו"ת באהלה של תורה, ח"ג סי' ל.
52. הרב אריאל שם דן בשאלה אם יש להתיר את השימוש בסכך שנגזם באיסור, ולמעשה הוא מתיר את השימוש בו מכמה סיבות. עיי"ש בהרחבה.

העץ, אולם בגיזום עצי דקל לדוגמה אין כל תועלת לעצים, והוא איננו מעודד את צמיחתם, ועל כן בוודאי אין כל איסור בקציצתם.⁵³

2. עיצוב הצמח שלא יפריע (לשכנים, לקווי השמל)

עיצוב הצמח במטרה למנוע את נזקיו אינו כלול באיסור זמירה.⁵⁴ ואולם במקרה זה אנו נכנסים למחלוקת בשאלת היתר הזמירה כשהדבר מועיל לעץ או כאשר נראה שעושה לטובת העץ. בשונה מהמקרה הקודם, עיצוב הצמח פעמים רבות נעשה באופן מחושב ומבוקר, והחשש לעשייה לטובת העץ או למראית עין גדול יותר. משום כך כתב הר"ן קרליץ⁵⁵ שיש לגזום בשינוי שניכר בו שמטרת הגיזום אינה לשם הצמחה. לדוגמה: גיזום בעזרת מסור שרשרת הוא גיזום גס, שניכר לכול שאינו למטרת הצמחה.

3. זמירה כדי להקל על האילן

זמירה שנועדה להקל על האילן, לאוורר אותו, או להקל על גזעו⁵⁶ בוודאי נחשבת למלאכה חקלאית שאסורה בשמיטה, אך יש לדון אם היא מוגדרת כזמירה האסורה מן התורה או כמלאכה שאסורה מדרבנן ומותרת לאוקמי. ב'משנה ראשונה'⁵⁷ ביאר את דין 'המזנב' שהותר בשמיטה: 'ובזה אינו מתקן האילן אלא מיקל עליו שלא יתיבש מתוך כובד וריבוי הזמורות'. משמע שפעולה זו שאיננה להצמחה - מותרת, אף שהיא מועילה לאילן.⁵⁸ מנגד, ב'פירוש המשנה' לרמב"ם (כלאים פ"ב מ"ה) כתב שכיסוח הוא 'כריתת הזמורות היוצאים מן הצמח שאין לצמח צורך בהן, כזמירת הכרם'. להבנתו מלאכת הזמירה המקורית האסורה מן התורה היא הסרת הענפים המיותרים מן האילן.⁵⁹ וכך כתב הר"מ טוקצינסקי (ספר השמיטה עמ' יח):

איסור זמירת ענפים הוא בין אם קוצץ ענפים שלא יכבידו על האילן, בין שקוצץ ענף אחד מבין שנים שלא יהיו תכופים זה לזה...

אולם יש שנראה מדבריהם שמדובר במלאכת הזירוד שנאסרה מדרבנן, כדברי הספרא (בהר א, ה): 'ומנין שאין מקרסמים ואין מזרדים ואין מפסלים באילנות תלמוד לומר שדך

53. כך עולה משיחה עם אגרונומים, חקלאים ומדריך חקלאות בתמרים. אומנם גנני העיריה מקפידים לקצוץ אותו לנוי, או כדי למנוע מאחרים לקצוץ אותו באופן המזיק לגזע (ללא שיווי משקל, או על פגיעה בהיקף עובי הגזע), אך אין בכך כדי להגדיר את הגיזום כמועיל לאילן, אלא בכלל מניעת נזק.

54. אומנם בפאת השלחן, ס"ו כ סעי' ה, אסר להסיר את הקוצים לטובת מניעת נזק מן הפירות, אך נראה שאין להשוות זאת, מפני שכאן מדובר במלאכה חקלאית לתועלת הפירות, ואינו דומה למלאכה שנועדה למנוע נזק חיצוני ואינה חקלאית כלל.

55. חוט שני, שביעית ס"א א ס"ק מב.

56. לא מדובר בגיזום כדי שהאילן לא ייפול ויזיק, גיזום כזה שייך למקרה הקודם.

57. משנה ראשונה, שביעית פ"ד מ"ו.

58. צ"ע מדוע לא תיאסר לכל הפחות מדרבנן.

59. גם בימינו מטרת הזמירה הנהוגה היא למנוע צמיחה מיותרת ולמקד את גידול העץ בחלקו התחתון.

לא.⁶⁰ וביאר הריבמ"ץ (שביעית פ"ב מ"ג) שזירוד הינו 'מחתך ענפין יבישין ולחין להקל האילן', וכך הוא הביאור המקובל.⁶¹ וכן פסק המהרי"ל דיסקין.⁶² לאור האמור, בזמירה מעין זו ישנו חשש דאורייתא, ויש להימנע מלבצעה אפילו כשמדובר לאוקמי, אך למקל להחשיבה כמלאכת הזירוד שהיא מדרבנן, ולהתירה לאוקמי במקום חשש נזק בלתי הפיך - יש על מה לסמוך.

4. זמירה לשם עיצוב תקין של העץ

בדומה למקרה הקודם, זמירה לשם עיצוב תקין של העץ, כגון: עיבוי גזעו, הקטנת נופו, הנמכתו וכדומה, נתונה במחלוקת אם איסורה מן התורה או מדרבנן. מחלוקת זו משמעותית לגבי מצב שבו ישנו הכרח 'לאוקמי' לבצע את הפעולה, כגון: גיזום עץ כדי שלא ייפגע מפגעי מזג האוויר. לשיטת הרי"מ טוקצינסקי, שסבר שכל גיזום לתועלת העץ אסור מדאורייתא - גיזום שכזה יהיה אסור גם לשם הצלת האילן, ואילו הרב קוק,⁶³ שסבר שרק זמירה למטרת הצמחה אסורה מן התורה - מתיר זאת לשם הצלת האילן. בכלל איסור זה גם הנמכת העץ כדי שפירותיו יתרכזו בחלקו התחתון. במקרה זה אף ייתכן שהדין חמור יותר, שכן בהנמכת האילן הוא מכוון לווסת את כוחות הצימוח אל חלקו התחתון. בדומה לכך נראה שגם דילול העץ או הנמכתו כדי שיהיה חשוף יותר לקרינת השמש ויצמח היטב קרובים לאיסור דאורייתא.⁶⁴ כאשר העיצוב לא נועד לוויסות כוחות הצימוח אלא לשם נוחות הקטיפה, כגון: הצרת העץ לצורך קטיפה בבוצרת, פתיחת 'חלון' בעץ לשם נוחות גישה לגזע - הדבר אסור מדרבנן בלבד.⁶⁵

5. זמירה לתועלת אילן אחר

פעמים רבות מבקשים לגזום אילן המצל על צמח אחר ובכך מונע ממנו את אור השמש, או צמח מטפס שהתפשט על אילן אחר ופוגע בו. עלינו לברר אם זמירה כזו נחשבת כזמירה למטרת הצמחה, או שמא נחשבת כזמירה למטרת הסרת נזק שהותרה לעיל. המשנה במסכת שביעית (פ"ד מ"ד) מתירה 'להדל' בזיתים. יש שביארו ש'המדל' עוקר חלק מהאילנות כדי שהנותרים יגדלו ברווח.⁶⁶ לדבריהם הדבר מותר, מפני שבעץ שבו

60. איסור זה הוזכר גם במשנה שביעית פ"ב מ"ג, ובגמרא מועד קטן ב ע"ב.
 61. ראו בפרשני המשנה שם; חידושי רבינו ר"י מלוניל מו"ק ב ע"א (מהד' הרב דוד מצגר, ירושלים תשע"ו, עמ' ט) ועוד.
 62. מהרי"ל דיסקין, ח"א ס' כז ס"ק ב.
 63. שבת הארץ, פ"א ה"כ.
 64. **הערת עורך: י"פ.** מובן שאלו שמגדירים שמלאכת הזמירה היא רק בגפן, ואף אלו הסוברים שאיסור זמירה הוא גם בשאר עצי הפרי ובלבד שהגיזום יהיה דומיא דזמירת הגפן שמיועדת להבאת פירות בשנה השביעית - הם בוודאי יסברו שזו זמירה מדרבנן בלבד.
 65. זמירה זו חמורה יותר מזמירה לנוי המובאת להלן, מפני ששם לא מדובר במלאכה חקלאית, ואילו בנדון דידן זו מלאכה שמקובלת בחקלאות.
 66. ריבמ"ץ שביעית פ"ד מ"ד; וכ"כ ר"ש, רא"ש ורע"ב למשנה שם.

הוא עושה את הפעולה אין הטבה ניכרת,⁶⁷ וממילא גם בענייננו יהיה מותר לגזום עץ כדי להיטיב עם חברו.⁶⁸ אומנם ב'תוספות יום טוב'⁶⁹ התקשה מדוע פעולה כזו איננה בכלל איסור זומר: 'ומה לי שמזמר וכורת מקצת מהאילן כדי שיגדל הוא או שכורת אילן אחד כדי שיגדל השני?'⁷⁰ ויש שדייקו שכך גם דעת הרמב"ם, שהעתיק הלכה זו בלשון שונה (הל' שמטו"י פ"א הי"ח) 'הקוצץ אילן או שנים לעצים'.⁷¹ ואם כן למעשה ישנו חשש איסור זומר מדאורייתא במקרים אלו,⁷² ואין להתירם אלא כשהם נעשים בשינוי (שהופך את עשייתם לאיסור מדרבנן) והם הכרחיים כדי למנוע פגיעה בעץ (לאוקמי).

1. 'זמירה' או גיזום לנוי

פעולת הגיזום מקובלת בעולם הגינון גם למטרת נוי, כגון: עיצוב העץ בצורה מיוחדת, גיזום גדר חיה שלא תפריע למעבר, או כיסוח דשא. עלינו לברר אם גיזומים אלו דומים לגיזום שלא למטרה חקלאית, או שמא עיצוב הצמח לנוי אף הוא מלאכה אסורה. בפירוש רבינו נתן אב השיבה⁷³ ביאר שה'זינוב' שהותר בגפנים משמעותו לעצב את הכרם שיהיה נאה. ב'דרך אמונה' (בה"ל הל' שמטו"י פ"א ה"כ) למד מדבריו: ונראה דעתו דלסדר הכרם שיהא יפה ואין בזה השבחה בגוף הפירות או באילנות אלא שיהי' נאה יותר אין זה עבודת האילן ומותר בשביעית. כך גם נכתב בהוראות הרבנות הראשית לישראל בשנת תשי"ט: 'זמירת צמחי נוי, כשאר המטרה לזרז גידולים אלא לשם מתן צורה נאה להם - מותרת'.⁷⁴ מנגד, יש שראו בגיזום לנוי מלאכה חקלאית אסורה. כך לדוגמה משמע מדברי הגרש"ז אויערבך,⁷⁵ שהסתפק אם גיזומים אלו נחשבים כמלאכת 'לאוקמי' של הצמח שמעמידו על יופיו. משמע שהבין שאלו מלאכות אסורות מדרבנן, והן מותרות לאוקמי בלבד. הפוסקים דנו בכמה פעולות גינון למטרת נוי, ונפרט אותן להלן.

-
67. כך נתנו טעם לדבריהם בתפארת ישראל, פ"ד יכין אות יח; ערוה"ש, זרעים סי' יט סעי' כ; ושבת הארץ, פ"א הי"ח.
68. לכך נוטה דעתו של הגרש"ז אויערבך במנחת שלמה, שביעית סי' ד אות ד.
69. תוי"ט, שביעית פ"ד מ"ד.
70. כדברי התוספות יום טוב כתבו גם במלאכת שלמה שם בשם רבנו יוסף, וכן בשושנים לדוד, שם.
71. פאת השלחן, סי' כ בית ישראל ס"ק מו; שבת הארץ, פ"א הי"ח אות ב; ערוה"ש, זרעים סי' יט סעי' כ.
72. יש להעיר שלדעת הרב קוק איסור זומר הוא דווקא לשם הצמחת פירות, כמובא לעיל, ולכן לדעתו גם לשיטת הרמב"ם האיסור כאן מדרבנן בלבד (קו"א לשבת הארץ סי' יא), אלא אם כוונתו תהיה לשם הצמחת פירות בעץ השני.
- לשיטת האוסרים יש לדון אם מותר לזמור ענף מן העץ כדי להשריש ממנו ייחור, שהרי זומר הוא לתועלת הענף. ולכאורה יש לאוסרו, וצ"ע.
73. ר' נתן אב השיבה, שביעית פ"ד מ"ו.
74. בצאת השנה, חוזר יא, עמ' מו.
75. מנחת שלמה, ח"א סי' נא אות ח.

1. גדר חיה

בהוראות הרבנות הראשית המובאות לעיל התירו לגזום לצורך נוי. הרב יעקב אריאל⁷⁶ התיר לעצב גדר חיה (את ההיתר התנה הרב אריאל בכך שהגדר מלאה וכוונת הזומר איננה לעודד את צמיחתה), וכך מובא גם בשם ה'חזון איש'.⁷⁷ גיזום הגדר מותר כדרכו, משום שהוא נעשה בצורה גסה, ומטרתו לנוי ניכרת.⁷⁸ אולם הגר"מ אליהו⁷⁹ הצריך לעשות שינוי ולזמור פחות מן הרגיל, וכן דעת הגר"מ שטרנבוך.⁸⁰ כל האמור הוא רק לדעת הפוסקים המתירים לבצע מלאכות שאינן חקלאיות אף אם הן מועילות להצמחת העץ, אולם כאמור לעיל יש מן הפוסקים שהתירו את הדבר רק כאשר אין בזמירה כל תועלת לעץ, ומשום כך הגרי"ש אלישיב אסר לעצב גדר חיה.⁸¹

2. עיצוב עץ לנוי

המתירים עיצוב גדר חיה יתירו גם עיצוב עץ לנוי, והאוסרים שם יאסרו גם כאן, אך חשוב להעיר שפעמים רבות הזמירה לנוי בשלביה הראשונים כרוכה גם בכוונת הצמחה. הדבר נכון למשל בעץ צעיר שמבקשים לעצבו בצורה של 'פונפון', ובשלב הראשון העלווה איננה צפופה דיה והקוצץ מעוניין בצמיחתה.

3. כיסוח דשא

כיסוח דשא משמש לרוב לשם נוי, אך הוא בהחלט מעודד את צימוח הדשא, ואף מדובר בפרקטיקה גננית מקובלת למטרה זו. לדעת הסוברים שכל גיזום שגורם לצימוח אסור, גם כיסוח הדשא בשמיטה יאסר, וכך נקטו ב'ספר השמיטה',⁸² ובשו"ת 'שבט הלוי'.⁸³ מנגד, אלו שהתירו לעיל את גיזום הגדר החיה יתירו גם את כיסוח הדשא, ואף אין צורך בשינוי, משום שמשמעותה הפשוטה של המלאכה ועיקרה לצורך נוי, וכך הורתה הרבנות הראשית לישראל.⁸⁴ במקרים שבהם ישנו צורך בצימוח, יש לכסח את הדשא בשינוי ניכר. לדוגמה: כאשר יש קרחת בדשא, אפשר לכסחו כאשר מגביהים את הסכין. ודעת

76. באהלי שדה, סי' כ.

77. ספר מעשה איש, ח"ד עמ' קלד, ולשונו שהוא 'נוהג היתר גמור בזה'.

78. **הערת עורך:** י"פ. הנקודה המרכזית להיתר זה אינה בגלל כוונת הגזום שאינה להצמחה, אלא שברור שפעולה כזו כשהגדר מלאה אינה פעולה חקלאית אלא פעולה אסתטית בלבד. צמיחת הענפים לאחר הגיזום היא אך למותר. לכן גיזום גדר חיה מלאה דומה לגיזום ענפים ליד חוטי חשמל, וכיוון שהפעולה בעיקרה אינה לצרכים חקלאיים, דומה הדבר להרישה בשטח שמיועד לבניית בית, ואינה 'עבודה שבשדה ושבכרם' (מו"ק ג ע"א). וע"ע במאמרי בס' התורה והארץ ו, עמ' 134-142 ושם עמ' 148-143.

79. מאמר מרדכי, שביעית פרק ו סעי' ה.

80. שמיטה כהלכתה, סי' א סעי' יא.

81. דרך אמונה, ציון ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק א ס"ק צה.

82. ועיין עוד אור לציון, שביעית פרק א שאלה יא, שהסתפק בכך.

83. שו"ת שבט הלוי, ח"ב סי' רב.

84. בצאת השנה, חוזר יא עמ' מו.

הרב יהודה עמיחי שכאשר המכסח איננו גנן מקצועי, ניכר ממעשיו שאין כוונתו אלא לנוי, ומותר לכסח כרגיל גם אם ישנן קרחות. בדשא צעיר שנשתל לפני זמן לא רב הבעיה קשה יותר, מפני שקציצת הדשא משפיעה באופן ניכר על השרשתו בקרקע, וקשה לומר שאין כוונתו לכך.

4. הסרת פרחים יבשים או נבולים

רבים מבקשים להסיר פרחים יבשים מן הצמחים, או פרחים שכמשו בקור וכדומה. מלאכת הסרת חלקים יבשים מן האילן קרויה קרסום⁸⁵ או פיסול,⁸⁶ והיא מנויה בין המלאכות האסורות מדרבנן.⁸⁷ לכן כאשר המטרה להסיר את הפרחים היבשים כדי לאוורר את הצמח ולאפשר לו לגדול ללא הפרעה, הדבר אסור בוודאות (אלא אם מדובר בפגיעה משמעותית שתגרום לצמח, ואז הפעולה מותרת 'לאוקמי'). ואולם אם כוונתו לשם נוי הצמח, ואין בכוונתו להיטיב לו כלל, לשיטת המקילים במקרה שניכר שמטרתו אינה לצימוח מותר לקצוץ את היבשים, וכן התיר הרב יעקב אריאל.⁸⁸ ונראה שגם לשיטת הסוברים שלא לקצוץ אלא כאשר הדבר איננו מועיל לאילן, יהיה מותר לקצוץ את הפרחים בחלק היבש שלהם, שבו אין כל השפעה על צימוח הצמח (גם לשיטה הקודמת ראוי להקפיד על כך לכתחילה, שבכך מגלה דעתו שאין כוונתו לצימוח).

5. הסרת ענפים העולים מבסיס הגזע

הראב"ד (תו"כ בהר פ' א פר' ה) מבאר שפעולת ה'קרסום' שנאסרה היא הסרת הענפים העולים בתחתית האילן, ויש שפירשו כך את המילה 'מזרדין'.⁸⁹ הסרת ייחורים מבסיס הגזע בשנותיו הראשונות מתבצעת בעיקר לשם הצלת האילן, כדי שהייחורים לא ישתלטו על הצמיחה. למעשה קשה לקרוא לכך הסרת נזק אלא ויסות הצמיחה למרכזו של הגזע, מה שמוביל לחשש איסור תורה בגיזום זה.⁹⁰ למרות זאת יש שהתירו את קציצת הייחורים כאשר ישנו חשש לנזק בלתי הפיך שייגרם לאילן,⁹¹ ונראה שיש להעדיף לבצע את הפעולה בשינוי כך שתהיה למלאכה דרבנן (לדוגמה: להוריד את הייחורים באמצעות טורייה). באילן בוגר לרוב הותרת הייחורים לא תפגע בטווח הקצר, והיא מתבצעת לשם נוי או נוחות. ההסרה תהיה מותרת לשיטת המתירים לעיל גיזום לנוי,

85. רע"ב, שביעית פ"ב סי' ג.

86. פירוש הרמב"ם למשנה, שביעית פ"ב מ"ג; וראה בשנות אליהו, למשנה שם, שכתב ששתי המלאכות הללו עוסקות בהסרת חלקים יבשים.

87. משנה שביעית פ"ב מ"ג; ספרא בהר א, ב, מו"ק ב ע"ב.

88. באהלי שדה, סי' כ.

89. המיוחס ל"ש משאנן, על הספרא שם, והחפץ חיים, על הספרא שם.

90. כאשר מדובר בפריצה שיוצאת מן הכנה השאלה מורכבת יותר, מפני שיתכן להחשיב את הדבר כ'טפיל' חיצוני שמזיק לעץ, והסרתו תיחשב כהסרת נזק ולא כוויסות צמיחה. גם החשש למותו של האילן גדול יותר במציאות כזו.

91. מהרי"ל דיסקין, ח"א סי' כז אות ד; שו"ת דבר חברון, יו"ד ח"ב סי' תצב; ספר השמיטה, עמ' כג סעי' ו; וצ"ע כיוון שלשיטתו הדבר צריך להיות אסור מדאורייתא כזמירה לתועלת האילן.

ולכתחילה יש לבצע אותה באופן שניכר ממנו שאין מטרתה להצמחה, לדוגמה: קציצת הייחור במרחק מהגזע ולא בצמוד אליו כמקובל.

6. זמירה למניעת התפשטות נזק

את האיסור לפסל פירש הרמב"ם (פיה"מ שביעית פ"ב מ"ג) 'כריתת הענפים היבשים והנפסדים'. איסור זה הוא מדרבנן, אולם בספר השמיטה (עמ' יח) מנה בכלל איסור זומר 'שקוצץ ענף מקולקל...'. כאשר הדבר כרוך בחשש להפסד בלתי הפיך (לאוקמי), שאלת הזמירה נתונה במחלוקת - האם זמירה כזו נחשבת כזמירה האסורה מדאורייתא או מדרבנן (כמובא לעיל), ולמעשה טוב לעשות שינוי בעת הזמירה, וכך היא תהיה מדרבנן בוודאות ומותרת לאוקמי.

7. זמירה למניעת הפסד הכרם

זמירת הכרמים בכל שנה מגבילה את צמיחת הענפים, ונעשית כדי להבטיח יכול מוגבל בכרם (יכול רב פוגע באיכותם של הענבים), וכדי שהענבים לא יצמחו גבוה מדי ובכך תיפגע איכותם. צמיחה גבוהה תקשה גם על ניהול הכרם ובצירתו. הכרמים השובתים בשנת השמיטה אינם מעוניינים להותיר את הגפן לצמוח פרא מכמה סיבות: (1) בשנה הבאה יהיה פחות יכול בשל צמיחת יתר של הענבים בשנה זו. (2) צמיחת הזמורות לגובה תקשה בשנה הבאה להנמיך אותן מחדש, והדבר יפגע הן באיכות הענבים והן בניהול הכרם. כדי לפתור זאת מבצעים בגפן גיזום מסיבי, כך שבשנת השמיטה צמיחתה תהיה זניחה.⁹² היחס לזמירה זו מורכב, מחד גיסא מטרתה היא מניעת צימוח, שלא כמלאכת הזמירה דאורייתא, ומאידך גיסא מטרת מניעת הצימוח היא צימוח מדויק יותר והפקת יכולים איכותיים בשנה הבאה. למעשה מקובל שלא להתייחס למלאכה זו כאל זמירה מדאורייתא, ולהתיר אותה מחמת הנזק הרב שייגרם בלעדיה (המוגדר כ'לאוקמי'). לכל הדעות אין צורך בשינוי במקרה זה, מפני שמצורת מלאכתו ניכרת כוונתו באופן ברור.

92. יש לכך שתי שיטות: גרדום - חיתוך הגזע בראשו, ופיסול - חיתוך הזמורות עד מקום חיבורן לענפים המרכזיים (הבדים).